

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника
Тичини Дмитра Михайловича на дисертаційне дослідження
Басараб Наталії Володимирівни на тему «Кримінологічна характеристика
та запобігання розбоям підрозділами Національної поліції України»,
поданого до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії
внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08
«Право» за спеціальністю 081 »Право»

Ступінь актуальності обраної теми

Конституція України є гарантом того, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека є найвищою соціальною цінністю (ст. 3), а також того, що кожен має право володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю і ніхто не може бути позбавлений цього права, оскільки воно є непорушним (ст. 41). При цьому гарантована Основним законом охорона власності та прав і свобод особи, їх захист від корисливо-насильницьких посягань є однією з найважливіших правоохоронних функцій нашої держави, що підтверджено Стратегією боротьби з організованою злочинністю (2020 р.), яка наголосила на формуванні державної політики у цій сфері шляхом запровадження міжнародних стандартів та побудові ефективної системи боротьби з організованою кримінальною протиправністю в країні.

В умовах сьогодення, криміногенна ситуація в країні залишається складною, що пов'язано із війною, сепаратизмом, збільшенням у незаконному обігу зброї, боєприпасів, зростання діяльності банд, організованих груп (злочинних організацій), зрощування їх криміналітетом, зокрема так званими «злочинцями в законі». Також, руйнівні процеси в останні роки різко посилили процес соціальної незахищеності населення, про що свідчить зростання кількості тяжких та особливо тяжких корисливо-насильницьких злочинів у структурі кримінальних правопорушень проти власності, а саме розбоїв.

Варто наголосити, що воєнні дії на території України залишаються одними з основних джерел надходження в незаконний обіг вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових речовин. Крім того, варто відмітити підвищення рівня тяжких та особливо тяжких корисливо-насильницьких злочинів, які вчинено у складі організованих груп і злочинних організацій, зокрема із застосуванням вогнепальної зброї, установлення корумпованих відносин між посадовими особами органів державної влади, органів місцевого самоврядування та криміналітетом, використання неконкурентних методів у фінансово-господарській діяльності підприємств негативно впливає на економічне зростання та пов'язаний з ним суспільний розвиток України. Нерідко розбої пов'язані з вчиненням більш тяжких злочинів, таких як вбивства, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, зґвалтування та ін.

Наведені дані переконують, що в умовах реальної війни та воєнного стану, вимушених міграційних процесів, зростання безробіття та падіння матеріального рівня громадян, неможливості задоволення значної частини населення основних потреб легальними способами, втрати соціального контролю та деяких прорахунків, що були допущені при реформуванні правоохоронної системи, розроблення ефективних заходів запобігання розбоям має стати пріоритетним напрямом державної політики боротьби зі злочинністю, дієвим засобом захисту життя та здоров'я людей й власності.

Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження Басараб Наталії Володимирівни не викликає сумнівів як у науково-теоретичному, так і у практичному аспектах.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Науковий рівень дисертаційного дослідження та наукових публікацій Н. В. Басараб відповідає вимогам, що висуваються до робіт на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Робота виконана у Національній академії внутрішніх справ в рамках до Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126), Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки (постанова загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ Міністерства внутрішніх справ (МВС) України від 11 червня 2020 року № 454), Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 року, протокол № 28) та на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 року, протокол № 23) та ін.

Основні положення дисертації опубліковано в восьми наукових працях, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук та чотири статті – у збірниках тез наукових доповідей. Вони відображають наукову новизну обраної Н. В. Басараб теми.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях

Дисертація за характером і змістом розглянутих питань є одним із перших в Україні комплексним монографічним дослідженням у якому на

підставі аналізу теоретичних та праксеологічних джерел, сучасного стану кримінального, кримінального процесуального законодавства та правоохоронної діяльності, отриманих емпіричних даних надано кримінологічну характеристику і розроблено систему заходів запобігання розбоям підрозділами Національної поліції України.

Дисертанткою обгрунтовано наукові основи комплексної кримінологічної методики запобігання розбоям та місце в ній органів і підрозділів поліції, а також розкрито зміст елементів кримінологічної характеристики такого кримінально-караного діяння з виокремленням відомостей про стан і тенденції таких кримінально караних діянь, причини та умови, які сприяють їх учиненню; кримінологічні ознаки особи-злочинця (учасників організованих груп, злочинних організацій, банд, інших формувань) та їх насильницької поведінкової установки, а також обгрунтовано зв'язок таких елементів з вибором заходів запобігання.

Також з'ясовано місце запобігання розбоїв в системі забезпечення національної безпеки країни в умовах війни, що полягає в реалізації на макростратегічному рівні (державному) комплексу кримінологічних заходів спрямованих на інформаційно-аналітичне забезпечення запобігання корисливо-насильницької злочинності, виявлення та усунення причин і умов, які сприяють їх вчиненню, викриття осіб (організованих груп, злочинних об'єднань), які вчиняють напади з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства, їх припинення на стадіях підготовки або замаху, а також відвернення (мінімізації) їх негативних наслідків.

Науково аргументовано доцільність запровадження у практику зарубіжних методик («community policing», «situational crime prevention», «теорія розбитих вікон», «просторова профілактика»), базисом яких є взаємодія місцевого населення і поліції, як окремий напрям спеціально-кримінологічного запобігання, спрямований на скорочення корисливо-насильницьких злочинів, зменшення можливостей їх учинення і підвищення ризику зайняття злочинною діяльністю, створення безпечного середовища шляхом зміни способів використання міського простору та оточуючого середовища, який здійснюється державними і недержавними суб'єктами.

Викликає певне схвалення й розроблений алгоритм (програму) дій працівників поліції (оперативних підрозділів, превентивної діяльності) щодо запобігання розбоям на основі стратегії випередження, яка включає виявлення осіб-злочинців, організованих злочинних груп на стадії готування або замаху, використовуючи можливості оперативно-розшукової профілактики в умовах реалізації положень КПК України та діяльності Національної поліції України.

Авторкою розроблено пропозиції щодо вдосконалення законодавства України у рамках загальносоціальних заходів запобігання розбоям, шляхом прийняття Стратегії боротьби зі злочинністю в Україні до 2030 року, Державного комплексного плану запобігання злочинам в Україні на 2024–2030 рр., Комплексного цільового плану запобігання розбоям та створення на базі Департаменту поліції превентивної діяльності Національної поліції України Управління по запобіганню кримінальним правопорушенням.

Результати дослідження опубліковані в фахових виданнях України, а також представлені у вигляді доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях і круглих столах. Публікації повністю відповідають предмету дослідження і вирішують завдання, що були поставлені в дисертації. Отримані висновки й результати авторки з відповідної тематики були впроваджені в ряді профільних закладів вищої освіти України. Таким чином дисертаційне дослідження Басараб Наталії Володимирівни виконане на достатньому науково-методичному і методологічному рівнях.

Результати і положення дисертації, які виносяться на захист відповідають всім вимогам положення на здобуття ступеня доктора філософії, є обґрунтованими та логічними, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість результатів дослідження, положень та висновків досліджень дисертаційної роботи Басараб Наталії Володимирівни виконане на достатньому науково-методичному і методологічному рівнях не викликають зауважень. Вони логічно витікають з тексту дисертації та базуються на власних судженнях авторки, зібраних матеріалах, їх аналізі та узагальненні. Подані пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України оформлені належним чином, мають достатнє теоретичне й практичне значення. Висновки логічно поєднані з отриманими результатами.

Емпіричну базу дослідження становлять зведені дані вивчення 242 кримінальних проваджень відкритих за ст. 187 КК України упродовж 2014–2021 рр. з усіх областей країни; узагальнені результати опитувань 57 прокурорів, 105 слідчих та 118 оперативних працівників Національної поліції у Дніпропетровській, Житомирській, Київській, Львівській, Одеській, Харківській областях; аналітичні узагальнення МВС України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України, а також результати багаторічного вивчення судової практики з урахуванням значного досвіду роботи автора безпосередньо в адвокатських компаній.

Така емпірична база дослідження засвідчила репрезентативність отриманих результатів.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Результати дослідження, що виносяться на захист, отримані завдяки всебічному використанню комплексного підходу, який передбачає поєднання низки різноманітних методів наукового пізнання – загальнонаукових, спеціальних методів, що обиралися відповідно до предмета, мети, завдань дослідження. Зазначені методи (системний, історико-правовий, логіко-нормативний, формальної логіки, порівняльно-правовий, моделювання, контент-аналізу, статистичний та психологічні) надали можливість розглянути розбій як кримінально-каране діяння, що поєднує корисливий мотив і насильницьке його досягнення, виступає інваріантна кримінальна діяльність у своєму розвитку, де корисливий мотив визначає характер, зміст і природу, а насильницька форма його реалізації конкретизує спрямованість цієї специфічної злочинної діяльності.

Також окремо слід звернути увагу, на те, що дослідження ґрунтувалося на компаративістському та правовому моделюванні, що забезпечило його міждисциплінарний характер, поглиблений науковий пошук соціально-культурних контекстів геоправового простору та слугувало розкриттю специфіки, адаптації та впровадженню міжнародних норм і стандартів відповідно до національного законодавства. Методологічні підвалини таких досліджень забезпечили раціональне поєднання емпіричних та теоретичних методів. Адже перші є ефективними знаряддями отримання й підтвердження лише фактичної інформації (тобто такої, що пов'язана з конкретними ситуаціями, подіями, обставинами тощо). Для обґрунтування ж загальних положень чи висновків застосовано інструментарій теоретико-критичного аналізу, що базується на закономірних принципах побудови аргументаційних процедур. Тим самим окреслено принципівий характер висновків, який неможливо обґрунтувати виключно емпіричними спостереженнями домашньої злочинності чи шляхом статистичних досліджень.

Завдяки вмілому підбору методологічного інструментарію, авторка вирішила низку теоретичних і практичних задач запобігання розбоям в Україні.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі можуть бути використані в:

законотворчій діяльності – при вдосконаленні законодавства про кримінальну відповідальність щодо кримінальних правопорушень проти власності;

діяльності правоохоронних органів – при розробленні й удосконаленні відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, підготовці методичних рекомендацій з питань організації запобігання розбоям підрозділами Національної поліції України (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції в Сумській області від 08 березня 2022 р);

освітньому процесі та науково-дослідній роботі – під час підготовки лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінології, кримінального права, кримінально-виконавчого права, кримінального процесуального права, оперативно-розшукової діяльності, а також при проведенні різних видів занять із відповідних дисциплін у процесі підготовці бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» та в системі підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України (акт Національної академії внутрішніх справ від 10 вересня 2022 року).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому

Дисертаційна робота Н. В. Басараб складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (221 найменування на 22 сторінках) та чотирьох додатків на 13 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 206 сторінок, із них основний текст дисертації – 158 сторінок.

Зміст дисертації відповідає обраному напряму та є нагальним для розроблення, позаяк з огляду на виявлені тенденції розвитку криміногенних явищ і процесів, прогноз змін криміногенної ситуації в найближчі роки залишається не втішним. В умовах війни (нелегальне поширення зброї, боєприпасів та вибухівки, зростання соціально-побутової невлаштованості осіб, яких торкнулися наслідки збройного конфлікту та психологічного напруження), зростання негативних соціальних явищ і процесів (безробіття, позбавлення житла, внутрішнє переміщення тощо) кількість вчинених розбоїв тільки збільшуватиметься, а відтак незважаючи на втрату соціального контролю та деяких прорахунків, що були допущені при реформуванні правоохоронної системи, розроблення ефективних заходів запобігання таким кримінальним протиправним діянням має стати пріоритетним напрямом державної політики у забезпеченні національної безпеки, боротьби зі злочинністю, дієвим засобом захисту життя та здоров'я людей й власності.

Робота є завершеним цілісним дослідженням, в якому вирішено наукове завдання.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці

Отримані результати дисертаційного дослідження Басараб Наталією Володимирівною щодо запобігання розбоям підрозділами Національної поліції України рекомендуються для використання у діяльності закладів вищої освіти, в науково-дослідних розробках установ й організацій, дослідниками при написанні статей та монографій, плануванні досліджень по даному напрямку.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу Н. В. Басараб, необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту, зокрема:

1. Державна політика України щодо забезпечення національної безпеки ставить перед кримінологічною наукою нові задачі, які потребують теоретичного та практичного дослідження. У зв'язку з чим, авторкою науково аргументовано доцільність запровадження у вітчизняну практику зарубіжних методик, серед яких певний інтерес викликає: «community policing», «теорія розбитих вікон», «просторова профілактика» (с. 20 дисертації). Базисом таких методик є взаємодія місцевого населення і поліції як окремий напрям спеціально-кримінологічного запобігання.

Тому, на думку рецензента, авторці під час захисту, бажано було б надати додаткову їх характеристику й практичні шляхи використання органами і підрозділами Національної поліції України у своїй запобіжній діяльності.

2. Варто наголосити, що за своєю правовою природою латентність розбоїв зумовлена штучними (не природніми) процесами, оскільки завжди є потерпілі від злочину, і неможливо помилитися в небезпечності вчинених кримінальних протиправних діянь. А тому, на жаль, при дослідженні стану, тенденцій розбоїв й розробленні заходів запобігання, авторкою майже не було охоплено такий важливий його аспект як латентність, що є суттєвим функціональним елементом механізму запобігання кримінальним правопорушенням в цілому, яка в 2022–2024 рр. зумовлена воєнними діями й міграційними процесами. Позаяк хиби цього аспекту організації та здійснення кримінологічного впливу здатні чинити суттєвий вплив на поширення воєнних, організаційно-управлінських, правових детермінант злочинності та знижувати, таким чином, ефективність реалізації правоохоронними органами запобіжної функції, особливо в умовах воєнного стану.

Зазначена тенденція обумовлює необхідність «озброєння» працівників поліції відповідними методами та засобами пошукової діяльності, знання яких дозволить ефективно запобігати латентній злочинній діяльності, що, своєю чергою, обумовлює необхідність науково-теоретичного обґрунтування та подальшого наукового пошуку

3. Окремим стратегічним напрямом удосконалення інформаційного забезпечення та аналітичної роботи органів і підрозділів Національної поліції України у запобіганні кримінальним правопорушенням є запровадження та розвиток моделі поліцейської діяльності, керованої аналітикою («Intelligence Led Policing», ILP), в основу якої покладено систематичне збирання та оцінка оперативної інформації в межах чітко визначеного аналітичного процесу, отримання якісних стратегічних і тактичних аналітичних продуктів і використання їх для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

І вірно, за таким напрямом, у дослідженні авторка неодноразово наголошує на комплексі кримінологічних заходів спрямованих на інформаційно-аналітичне забезпечення запобігання корисливо-насильницьким злочинам (с. 20, 25, 65 та ін.).

Водночас, викликає певний інтерес інформаційно-аналітичне забезпечення запобігання саме розбоїв, використання сучасних апробованих інформаційних систем підрозділами поліції у своїй діяльності, позаяк серед стримувальних чинників якісного інформаційного забезпечення діяльності такого органу сектору безпеки є відсутність належних правових підстав і невизначеність механізму практичної реалізації, що потребує системного оновлення.

Висловлені зауваження носять переважно уточнюючий характер і не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження. Вони переслідують мету запросити автора до наукової дискусії та врахувати зазначені зауваження у подальшій науковій розробці проблематики дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Наталії Володимирівни Басараб є самостійною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

1. Дисертаційна робота **Басараб Наталії Володимирівни** на тему **«Кримінологічна характеристика та запобігання розбоям підрозділами Національної поліції України»**, подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні кримінологічних задач запобігання кримінальним правопорушенням в умовах чинного законодавства й реформування інституцій сектору безпеки.

2. Дисертація **«Кримінологічна характеристика та запобігання розбоям підрозділами Національної поліції України»** за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам **«Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)»**, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283 та від 19 травня 2023 р. № 502), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. **«Про затвердження Вимог до оформлення дисертації»** (зі змінами від 31 травня 2019 р. № 759) і **«Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії»** (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 зі змінами від 21 березня 2022 р. № 341 та від 19 травня 2023 р. № 502), а її автор – **Басараб Наталія Володимирівна** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

**Провідний науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник**

Дмитро ТИЧИНА